

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ

УДК 392.72:316.32

*Поплавська Аліна Вячеславівна,
кандидат культурології,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
Київ, Україна
alinakv91@gmail.com*

ІНСТИТУТ ГОСТИННОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Мета роботи. Проаналізувати основні чинники та критерії інституту гостинності в умовах глобалізаційних процесів, які, безпосередньо, мають вплив на соціокультурне життя суспільства. **Методи дослідження.** Застосовано аналітичний, системний, історичний логічний, культурологічний методи наукового дослідження. **Наукова новизна.** Під впливом глобалізаційних процесів постало питання толерантності чи нетерпимості у поводженні з гостем. Інститут гостинності опинився на роздоріжжі щодо визначення своєї головної ролі, яка дещо трансформувалася в сучасному суспільстві. Тому інститут гостинності тримає баланс між збереженням гарних взаємин та невтручанням у чужу культуру. **Висновки.** Інститут гостинності є важливим чинником добробуту й миру в сучасному житті суспільства. Саме тому для збереження соціокультурних цінностей необхідно запровадити морально-правову базу, яка б регулювала суперечливі життєві обставини, які виникають у процесі взаємодії різних соціокультурних груп. Розвиток різноманітних соціумів в умовах глобалізації з усебічним урахуванням об'єктивних закономірностей розвитку природи й суспільства створює їм конкуренцію. У відповідності з принципами загальнолюдської моралі кожна людина зі статусом гостя має шанобливо ставитися до релігії, звичаїв, традицій, мови і культури країни-господаря. У зв'язку з світовою кризою та військовими конфліктами інститут гостинності як соціокультурний феномен дещо видозмінюється відповідно до сучасних реалій.

Ключові слова: інститут гостинності, глобалізаційні процеси, толерантність, міграція.

Поплавская Алина Вячеславовна, кандидат культурологии, Киевский национальный университет культуры и искусств, Киев, Украина

Институт гостеприимства в условиях глобализационных процессов

Цель работы. Проанализировать основные факторы и критерии института гостеприимства в условиях глобализационных процессов, непосредственно, оказывающие влияние на социокультурную жизнь общества. **Методы исследования.** Применен аналитический, системный, исторический

логический, культурологический методы научного исследования. **Научная новизна.** Под влиянием глобализационных процессов встал вопрос толерантности или нетерпимости в обращении с гостем. Институт гостеприимства оказался на распутье по определению своей главной роли, которая несколько трансформировалась в современном обществе. Поэтому институт гостеприимства держит баланс между сохранением хороших отношений и невмешательством в чужую культуру. **Выводы.** Институт гостеприимства является важным фактором благополучия и мира в современной жизни общества. Именно поэтому для сохранения социокультурных ценностей необходимо ввести морально-правовую базу, которая бы регулировала противоречивые жизненные обстоятельства, которые возникают в процессе взаимодействия различных социокультурных групп. Развитие различных социумов в условиях глобализации с всесторонним учетом объективных закономерностей развития природы и общества создает им конкуренцию. В соответствии с принципами общечеловеческой морали каждый человек со статусом гостя должен уважительно относиться к религии, обычаям, традициям, языку и культуре страны-хозяина. В связи с мировым кризисом и военными конфликтами институт гостеприимства как социокультурный феномен несколько видоизменяется в соответствии с современными реалиями.

Ключевые слова: институт гостеприимства, глобализационные процессы, толерантность, миграция.

Poplavska Alina, PhD in Culturology, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Institution of hospitality in the context of globalization processes

The purpose of the article is to analyze the main factors and criteria of the institution of hospitality that directly affect the socio-cultural life of society in the context of globalization processes. **The research methodology** consisted in the analytical, systemic, historical, logical, and culturological methods of scientific research. **The scientific novelty of the work.** Under the influence of globalization, the issue of tolerance or intolerance in the treatment of a guest arose. The institution of hospitality found itself at a crossroads in terms of defining its main role, which was somewhat transformed in modern society. Therefore, the institution of hospitality keeps a balance between maintaining good relations and non-interference in other cultures. **Conclusions.** The institution of hospitality is an important factor of prosperity and peace in the modern life of society. That is why in order to preserve socio-cultural values it is necessary to introduce a moral and legal basis that would regulate the contradictory life circumstances that arise in the process of interaction of various socio-cultural groups. The development of various societies in the context of globalization with a comprehensive consideration of the objective laws of development of nature and society creates competition for them. In accordance with the principles of universal morality, every person possessing the status of a guest has to show respect for the religion, customs, traditions, language and culture of the host country. Due to the world crisis and military conflicts, the institution of hospitality as a socio-cultural phenomenon is somewhat modified to accord with modern realities.

Key words: institution of hospitality, globalization processes, tolerance, migration.

Вступ. У контексті культурології гостинність розглядається як цінність, соціокультурний феномен, надбання цивілізації. Дане поняття розглядає такі питання як вимір ментальності та світогляду, зокрема у працях Л. Тевено, А. Філоненко, Є. Ярославського, Л. Моргана, М. Зібера, Б. Малиновського, М. Мосса, Ю. Семенова, І. Сухіної, Г. Андрущенко, М. Іваннікової та ін.

Актуалізація наукового пошуку з проблематики глобалізаційних процесів, зокрема міграції населення, знайшла своє відображення в працях сучасних українських економістів, соціологів-демографів, істориків та культурологів Н. Бортник, М. Будько, О. Кручека, С. Леонової та ін. Проте поза полем дослідження багатьох фахівців донині залишається феномен гостинності в загальному та прикладному аспектах міграційних процесів у сучасному світі.

У нашому сьогоденні цивілізаційний розвиток людського суспільства перебуває в стані складних процесів трансформації, які присутні в усіх сферах життя, коли всеохоплююча інтеграція й революційні інформаційно-комунікаційні зміни сприяють створенню об'єктивних передумов як для об'єднання, так і для роз'єднання людей і країн. Зокрема, період кін. ХХ – поч. ХХІ ст. був позначений цією тенденцією в культурно-соціальному розвитку людства і отримав назву – «глобалізація». Тож на розвиток сучасного інституту гостинності впливають глобалізаційні процеси, інтегруючи суспільні, економічні, політичні, інформаційні потоки.

Мета роботи. Проаналізувати основні чинники та критерії інституту гостинності в умовах глобалізаційних процесів, які, безпосередньо, мають вплив на соціокультурне життя суспільства.

Виклад основного матеріалу. Інститут гостинності є одним з найважливіших чинників в історії цивілізації людства. Розуміння гостинності як цивілізаційного феномену передбачає врахування того, що людина, насамперед, існує не тільки в просторі економічних і політичних відносин, а й в просторі реальних людських стосунків, міжособистісних відносин. Античні держави-поліси стародавньої Еллади мали право та почесний обов'язок опікуватися гостями-чужоземцями, які надавалися лише знатним громадянам – проксенам. Час перетворив гостинність на могутню індустрію, в якій мільйони людей забезпечують успішну діяльність готельного й ресторанного бізнесу, облаштовують побут, організують відпочинок і розваги туристів, задовольняючи їх різноманітні потреби.

Будучи складовою цивілізаційного, суспільного та індивідуального життя, гостинність формується на основі традицій, обрядів, ритуалів, вірувань і тому об'єднує певні спільноти, соціуми, людей через цей сакральний зв'язок. Гостинність виступає як своєрідна наскрізна комунікативна вісь глобалізованого світу, вісь, що ґрунтується на ідеї спілкування і принципах її нерозривної єдності з буттям людини і соціуму [16, с. 67].

Гостинність орієнтована на формування нових життєвих установок особистості. І тому повинна розглядатися як комплексний, системний феномен,

щоб надати соціуму нового імпульсу для розвитку й здійснити кардинальні зміни у всіх сферах буття людини. Інститут гостинності, сформований протягом тисячоліть, може виконувати функцію взаємозв'язку, виступати своєрідним комунікатором між різними цивілізаціями, як акторами глобалізаційного процесу, гармонізувати певною мірою відносини між ними. Хоча остання функція є дещо проблематичною з огляду на суперечності в сучасному світі. Але варто пам'ятати, що кожна цивілізація має власну систему цінностей, свої традиції, які не повинні бути знищені чужою культурою, а навпаки, запобігти такому явищу й покликана гостинність.

Організація об'єднаних націй розглядає явище глобалізації як процес утворення загальносвітових принципів упорядкування життя завдяки потужному розвитку транснаціональних фінансових й інформаційних потоків з використанням новітніх технологій та визначає основні тенденції глобалізації з узагальненням її рис, тенденцій, чинників та наслідків.

Глобалізація (*англ. globalization*) є всесвітнім процесом економічної, політичної та соціокультурної інтеграції й уніфікації. У загальному розумінні – це перетворення конкретного явища на планетарний феномен, який має відношення до всієї планети Земля. Процес глобалізації постає наслідком еволюції державно-регульованих ринкових систем [12]. Від слова «глобалізація» (з *лат. «globus»* – куля, «брила», «глобус») утворений прикметник «глобальний» (з *англ. «global»*) означає те, що стосується земної кулі: світового, планетарного. Від «*global*» утворене дієслово «*globalize*» – «глобалізувати», перетворювати щось на глобальне, а також іменник «*globalization*», тобто перетворення якогось явища в світове, таке, що асоціюється з усією земною кулею. Термін «глобалізація» був введений в науковий обіг на поч. 1980-х рр. Так, у 1983 р., завдячуючи Теодору Левітту (*Theodore Levitt*), професору Гарвардської школи бізнесу, який вперше в науковій статті «Глобалізація ринків» використав термін «глобалізація», який і набув широкого вжитку [17].

Але почнемо з античності, бо саме в цю епоху вже були виявлені деякі глобалізаційні риси. Утвердження Римською імперією своєї гегемонії над Середземномор'ям призвело до глибокого взаємопроникнення різних культур. Спостерігається активне розширення торговельного поля європейських країн у контексті становлення нового явища для Європи – «європейської світової економіки» (за термінологією І. Валлерстайна [20]). Стійке економічне зростання в країнах Європи поєднувалося з великими успіхами в мореплаванні й географічними відкриттями.

Глобалізаційні процеси продовжувалися й після закінчення Першої світової війни, а вже після Другої світової війни ці процеси відновилися з новою силою завдяки поліпшенню комунікаційних технологій та їх швидкому застосуванню в морських, залізничних та повітряних перевезеннях, а також у міжнародному телефонному зв'язку.

Отже, як особлива форма інтеграції суспільних, економічних, політичних, інформаційних потоків і процесів, глобалізація, без заперечень, впливає на розвиток інституту гостинності.

У др. пол. XX ст. почали утворюватися великі регіональні території економічної інтеграції. Після укладання Маастрихтських угод у 1992 р. Європейський союз перетворився на єдиний економічний простір, який передбачає скасування мит, вільний рух праці та капіталу на основі загальної грошової системи євро. Проте, північноамериканський економічний простір вільної торгівлі характеризується не значною інтеграцією між його учасниками: США, Канадою й Мексикою. Після розпаду СРСР більшість колишніх його республік утворили так звану СНД (Співдружність Незалежних Держав), яка забезпечувала елементи загального економічного простору.

Нерідко глобалізацію прирівнюють до американізації (макдольнізації), яка пов'язана з посиленням позицій США на світовій арені в др. пол. XX ст. Так, американська кіноіндустрія створила велику кількість кінострічок для світового кінопрокату. Саме в США розпочали свою діяльність відомі світові корпорації, серед них: «McDonald's», «Procter&Gamble», «Microsoft», «Pepsi», «Intel», «Apple», «Coca-Cola», «AMD» та ін. Зокрема, «McDonald's» завдяки своїй популярності перетворився на своєрідний символ глобалізації.

Однак, незважаючи на те, що «McDonald's» досить часто символізує процес глобалізації, але якщо прискіпливо оглянути меню цього закладу, то помітимо перелік страв, яким притаманний місцевий колорит. Наприклад, у Гонконзі – це «Сегунбургер», в Індії – Макалу Тіккібургер, Макшаверма в Ізраїлі, Макарабіа в Саудівській Аравії тощо. До таких дій («націоналізації») вдаються чимало всесвітньо відомих корпорацій, наприклад, «Coca-Cola» [14, с. 262]. Вищезазначені тенденції свідчать про основні суперечності міжнародної комунікаційної системи в глобалізаційну епоху: зокрема, між глобальними і локальними традиціями, між традиціями та новаціями, між посиленими потребами в національній ідентичності та набуттям рис маргінальності в людини, між індивідуальними й соціальними ціннісними орієнтирами, а також релігійні суперечності, які загострюються в процесі глобалізації культури. І лише в окремих випадках, коли суперечність перетворюється на взаємодію, наприкладі «McDonald's», можемо однозначно стверджувати про позитивний наслідок глобалізаційних процесів.

Так, відомий російський дослідник, член Російської академії природничих наук Ю. Яковець у монографії «Глобалізація та взаємозв'язок цивілізацій», яка присвячена розкриттю сутності, причин, протиріч та наслідків глобалізації, акцентує увагу на тому, що «інтеграційні процеси в світовій економіці досягнули такого рівня й тісноти зв'язку між національними економіками, що варто розглядати глобальну економіку як пріоритетний феномен, який має власні закономірності, тенденції, механізми функціонування і розвитку» [19, с. 10].

У науковій праці академіка Ю. Яковця [19] критикується популярна на Заході, насамперед у США, теорія однополюсної глобалізації та обґрунтовується її альтернативний варіант, в основу якого покладена концепція партнерства локальних цивілізацій в усіх сферах економічної й соціокультурної діяльності.

Незаперечно, що доцентровий вектор глобалізаційних процесів однозначно вимагає формування монолітно-цілісного світового облаштування. Адже глобалізація, детермінована доцентровими тенденціями загальносвітових інтеграційних процесів, має консолідувати світову спільноту на ґрунті єдиного у планетарному масштабі економічно-господарського простору. Всеохоплюючі економічні інтеграційні процеси в період ХХІ ст. спрямовані на формування єдиної транснаціональної системи господарства у вигляді глобального економічного моноліту. Є небезпека того, що процеси інтернаціоналізації виробництва, які активно залучають народи, держави, регіони до єдиного світового мегасоціуму, в майбутньому нівелюватимуть суть та обрис будь-якого національно-державного утворення. Сучасні процеси загальної економічної інтеграції, усуваючи міжнаціональні перешкоди, руйнуючи міждержавні рубежі, розчиняючи самі національні утворення, об'єктивно можуть трансформувати ці утворення в своєрідну міжнаціональну спільноту на чолі єдиного наднаціонального центру координації, управління та контролю. Це є однозначно негативним висновком у плані збереження культурного розмаїття та біорізноманітності і вже викликає стурбованість з боку науковців.

Вагомих результатів у вирішенні даної проблеми досягнуто завдяки філософам-мандрівникам, які подорожували з метою пізнання світу та пошуків істин. У подорожах та філософських шуканнях давньогрецькі мислителі вбачали наявність дивування, емоційного стану, який спричинений незвичайним, незрозумілим або несподіваним об'єктом, інформацією або ситуацією [5, с. 294]. Дивування, зауважує Аристотель, впливає на інтерес, який спонукає людей до раціонального осмислення світу, філософствування [1, с. 69–70]. Подорожуючи ж, люди збагачують свій соціокультурний досвід, знання про звичаї та традиції ін. народів, пізнають стратегії їхньої гостинності і саме цим уможливають своє входження в чужий світ представників ін. культури. Серед стереотипів подорожі у середньовічній Європі домінували паломництва до святих місць й церковне місіонерство, духовні цінності яких відобразилися в теологічних працях Святого Августина і Фоми Аквінського.

Посилення міграції людей було не тільки з причин торгівлі та з початком паломництва, але й вимушеного переселення через війни та конфлікти. Міграція (з лат. *migration* – переміщення, переселення) є переміщенням людей пов'язаним зі зміною постійного місця перебування або поверненням до своєї оселі [10, с. 119]. Процеси міграції в світі завжди були найважливішою проблемою людства. Особливості зазначених процесів визначаються надією мігрантів на пошук кращого життя, благополучного та безпечного.

Людей, вимушених залишити колишнє місце перебування через загрозу своєму життю або ймовірних репресій називають біженцями або вимушеними переселенцями. Ставлення до таких «гостей» було різним: від поїдання до гостинного прийому. Кадешський договір – найдавніша з відомих в історії людства мирних угод. Уклали його в 1275 р. до н. е. фараон Рамзес II та хетський цар Хаттусіліс III, пообіцявши «добрий світ» і «добре братство» назавжди, а також захист біженців. Сьогодні цитати цього договору є взірцем

у вирішенні даного питання, тому й прикрашають стіни центрального офісу ООН у Нью-Йорку.

Міграція як соціально-демографічний процес впливає на галузі життєдіяльності суспільства. На ранніх етапах історії людства вона відіграла винятково важливу роль у заселенні континентів й формуванні етнокультурних спільностей людей. Різномісцеві подорожування й мандри, зокрема, позначають невід'ємну складову культурного життя античної цивілізації. Уявлення давніх греків про значення і смисл подорожей втілювалися у давньогрецькій міфології, а перші узагальнення їх значення зроблені представниками різних тогочасних філософських шкіл: Фалесом, Солоном, Піфагором, Платоном, Проклом та ін. Подорожі античних мудреців і мислителів стали важливим способом пізнання оточуючого невідомого світу, знайшовши відображення у плідних світоглядних діалогах. Отже, такі подорожі були позначені високим духовно-культурним сенсом і здійснювалися з метою самоосвіти й навчання інших, контактів з мислителями відомих і невідомих країн, ознайомлення з їхнім досвідом тлумачення картини світу, а, отже, взаємозацікавлення в культурних впливах різних народів [9, с. 141].

Схильність античних філософів до мандрів та різних подорожей визначали світоглядні установки і зворотно впливала на них. Як відомо, давньогрецький історик, відомий як «батько історії», Геродот (нар. десь між 490 й 480 – помер прибіл. 425 до н. е.), мандруючи світоим, відвідав землі Малої Азії, Вавилону, Кирени, Єгипту, Узбережжя Чорного моря до Дніпро-Бузького лиману та ін. Враження від цих подорожей були основою знаменитої 9-томної «Історії» [6], значне місце в якій відводиться описові географії, норівів і звичаїв місцевих жителів, їх релігійних уявлень тощо.

Зі створенням у добу Відродження перших європейських університетів розпочинається міграція студентської молоді – якісно новий різновид культурно-освітніх подорожей. Відкриття нових земель (передовсім Америки) і прокладення морських шляхів, сприяли налагодженню світової торгівлі, культурного і економічного обміну між різними народами та континентами. Надання подорожам організованого характеру супроводжувалось удосконаленням транспортних засобів й розбудовою готельної мережі, і, отже, формуванням інфраструктури гостинності.

Кінець XVIII ст. позначився зростанням популярності в населення зарубіжних курортів. Особливою увагою користувалися курорти Швейцарії. Насамперед, ця країна надавала ефективне лікування, якісну освіту, а у мальовничих місцевостях можна було відпочити. Швейцарські професіонали надавали подорожуючим послуги найвищої якості, а також гарантували значно вищий рівень безпеки життя, ніж у інших країнах.

У різних мальовничих місцевостях з цілющим кліматом чи мінеральними джерелами почали створюватися нові курорти. Зокрема, в Німеччині: в Хайлігендамі, Нордернеї, Травемюнде. Заможні члени суспільства, незалежно від пори року, відпочивали на Французькій або Італійській Рив'єрі чи на термальних курортах Швейцарії. Популярними були також подорожі до країн Північної Африки, Єгипту та Греції. Ці категорії подорожуючих орієнтувалися

на розкішні готелі, будівництво яких відбувалося на рубежі XVIII–XIX ст. у курортних місцевостях. Незаможні гості курортів задовольнялися послугами пансіонів, які утримували жителі курортних зон [18].

На зламі XX і XXI ст. феномен гостинності й важливості виваженої державної політики щодо міграції населення в умовах становлення сучасного Європейського співтовариства стали об'єктом дослідження політичної філософії, репрезентованої Ж. Дерріда. Активізація процесів деколонізації і євроінтеграції з особливою гостротою порушила питання про приватні та суспільні форми приймання іноземних мігрантів, природу й існування кордонів між сучасними державами, обґрунтування національної приналежності та можливість належності одночасно до кількох соціокультурних та політичних спільнот, державну гостинність. Відтак у суспільно-політичному й філософсько-антропологічному аспектах актуалізується проблема реалізації суспільної й державної активності за наявності декларованих і гарантованих прав людини в сучасному громадянському суспільстві [4].

Згодом бурхливий розвиток транспортного сполучення та його засобів надали подорожам організованого характеру, своєрідного активного відпочинку та отримали назву «туризм», а людей, які, подорожуючи з різною метою, гостювали в інших країнах, стали називати туристами (від фр. слова «тур» – мандрівка) [9, с. 143].

На думку відомого російського філософа, педагога і правознавця С. Гессена (1887–1950), подорожі мають вагомe значення у формуванні особистості людини. Шукаючи своє життєве призначення, корисно зустрітися з іншими людьми й їх іншим, відмінним від нашого способом життя. Глибоке сприйняття своєї рідної мови, власної рідної культури та своєї професії є можливим через пізнання їх іноземних аналогів [7]. Тому винятково важливим є наполегливе опанування сучасними землянами іноземних мов і цінностей етнонаціональних культур ін. народів.

Особливо цінним є значення міжнародного туризму в забезпеченні інтеграції сучасного розколотого світу й солідаризації зусиль населення нашої планети щодо вирішення глобальних проблем сучасності. Подорожуюча людина, передовсім, налаштована на замилювання краєвидами, прилучення до раніше невідомих багатств природи та культури, яке супроводжується трансформацією набутих знань та вражень [15, с. 82]. Мандрівники не воюють і не вбивають собі подібних. Вони прагнуть змістовно відпочити та оздоровитися, пізнаючи нові світи, духовно розвинутися та вдосконалитися, поспілкуватися з представниками ін., маловідомої культури [13, с. 25]. Міграція активніше відбувається між територіально близькими й духовно спорідненими народами [15, с. 82–83].

Проте від міграції можна очікувати негативні наслідки, особливо в сучасному світі, коли вони асоціюються з неплановим, неорганізованим, стихійним та нераціональним переміщенням людей, які зайняті пошуками забезпечення примітивних потреб власного життя або ж спробами реалізації пропагованого способу життя «суспільства споживання» [3, с. 142]. Насамперед, процеси еміграції сприяють активізації територіального перероз-

поділу трудових ресурсів, залучаючи до економіки країни дешеві робочі сили й новий виробничий досвід. Крім того, процеси міграції населення слугують розвитку нових виробництв, прибутковому освоєнню нових виробничих територій тощо.

Зазвичай, люди позитивно сприймають і швидко засвоюють досягнення цивілізаційного прогресу – продукти науки, передової техніки і технології. Варто лише пригадати, з якою швидкістю набули всесвітнього поширення радіо, телефон, телебачення, Інтернет, автомобілі та ін. Водночас вони протестують проти змін традиційного устрою національного життя, що їх зумовлюють досягнення соціокультурного процесу, які мають світове, «глобальне», загальнолюдське значення. Це несприйняття загострюється і набирає різних форм протесту, від мирних демонстрацій «антиглобалістів» до відкритого воєнного протистояння, коли «гості», які володіють цивілізаційними здобутками, поведуться «в гостях» невиховано і нахабно. Як наслідок – нищаться підвалини інститутів гостинності, і в результаті виникають військові суперечки. Така закономірність, так було у всі часи, на всіх континентах. І в період «великих переселень народів» – завоювання арабів, освоєння європейцями американського континенту, походи татаро-монголів (від останніх у спадок залишилася настанова про неочікуваного гостя, який чи то гірший, чи то ліпший від татарина). Так було і під час «обмежених» колоніальних воєн Британії, Іспанії, Франції, Німеччини та Росії. Головним фактом російської історії видатний російський історик В. Ключевський визначив колонізацію. З останніх 500 років своєї історії Росія воювала 350 років – практично чотири дні на тиждень.

Кожна війна не просто послаблює довіру народів один до одного, вона руйнує «коріння» інституту гостинності, оскільки породжують великі хвилі вимушених іммігрантів, які є «незваними гостями» для сусідів. Доказом щойно висловленої тези є сучасна міжнародна реальність. Неодноразові спроби високо соціокультурно розвинутих країн «прищепити» свіжі засади цивілізації до віковічної арабо-азійської культури спричинили такі військові конфлікти на Близькому Сході, які не вщухають і донині. Тисячі втікачів від домашнього лиха масово попрямували «в гості» до Європи і спричинили колапс у європейській культурі гостинності.

Щоправда, часом масове переміщення подорожуючих отримує значно драматичніші й тривожніші форми. Так, останнім часом у сучасному світі, особливо під впливом глобалізації, активізувалися міграційні процеси, пов'язані з працевлаштуванням, міжнародно-бізнесовою, організованою пізнавально-туристичною діяльністю, інтерсуб'єктними побутовими контактами представників різних країн і народів. Стихійними природними лихами й суспільно-політичними явищами (локальні військові конфлікти, расова етнічна або релігійна дискримінація тощо) спричинений також феномен біженця в певних регіонах нашої планети [15, с. 79].

За своєю суттю міграція не є чимось негативним. Це цілком природний процес, якому підвладні всі живі організми, і люди тут не є винятком. Тим паче, що подорожування – одна з базових потреб людини, визначальна риса людської

ментальності. В. Малахов називає туризм: «шляхетним виявом людської присутності у світі» [11, с. 123].

Притік мігрантів навіть у відносно благополучний мирний час в ін. густонаселені регіони, особливо у великі міста призводить до їх перенаселення та певних труднощів у задоволенні соціальних й етнокультурних потреб мігрантів, що спричиняє виникнення міжетнічних конфліктів як на міжособистісному, так і на міжгруповому рівнях, посилення етнічної напруженості.

До одного з видів міграції належить феномен паломництва, який є важливим для розуміння значення ідеології та культової практики християнства в формуванні культури гостинності. Паломництво (з лат. *Palma* означає пальмову гілку, яку привозили з Єрусалиму) – це масова мандрівка віруючих святими місцями, яка ґрунтується на вірі, що молитва є дієвішою саме на святому місці [8, с. 430].

Одним з напрямів гостинності є релігійна гостинність як соціокультурне явище, уособлена в світсько-церковній мережі рекреаційних закладів, які здійснювали прийом богомольців, що мандрували до святих місць.

Варто зауважити, що соціальні зв'язки, які виникають внаслідок приналежності людей до певної конфесії або релігійної організації, здійснюються не лише заради відправлення релігійних обрядів та таїнств, але й мають певне соціальне навантаження. Зокрема, вирішуються проблеми допомоги нужденним; людям, які потребують коштів на лікування; надається гуманітарна допомога з ін. країн (ліки, одяг, дитячі іграшки). Подекуди створюються робочі місця. Церква при цьому зосереджується на місіонерській діяльності серед молоді, на створенні недільних шкіл, безкоштовних гуртків творчості та спортивних секцій, безкоштовних бібліотек духовної літератури, місць для їжі та обігріву безхатченків тощо. Стихійно утворюються групи адресної допомоги людям літнього віку, інвалідам; працюючим жінкам з маленькими дітьми тощо. Активне будівництво церков породжує цілу низку асоціацій будівельників, іконописців, майстрів з виробництва церковного начиння, співців та людей, які допомагають прибирати храм, саджати дерева та квіти навколо нього. У цьому контексті треба зазначити, що ці позитивні соціальні зрушення відбуваються, насамперед тоді, коли вони спираються на матеріально незацікавлену ініціативу звичайних громадян (які мають ін. джерело заробітку) та допомогу анонімних спонсорів, які не мають на меті використання церковних спільнот заради конкретної політичної мети [2, с. 192]. Глобалізаційні процеси, будучи новими і досить істотними чинниками сучасної міграції людей, зумовлюють значні зміни у розвитку та еволюції феномену гостинності, пов'язані з міжнародним поділом праці, планетарною міграцією капіталу, людських й виробничих ресурсів, стандартизацією законодавства, економічними та технічними процесами, а також зближенням культур різних країн. Глобалізація є об'єктивним процесом, що має системний характер, адже охоплює всі сфери життєдіяльності суспільства. З іншої боку, міграція є вагомим чинником глобалізації в розвитку окремих країн та регіонів. До видів міждержавних міграцій належать: 1) етнічна (консолідує або

дисперсна); 2) трудова; 3) потоки біженців, які породжуються воєнними конфліктами, політичними та релігійними переслідуваннями; 4) переселенці та вимушені мігранти; 5) трудові мігранти прикордонних районів різних країн (зокрема, країн Європейського Співтовариства); 6) торговельні мігранти та бізнес-мігранти.

З огляду на це, виняткового значення набуває забезпечення необхідного культурно-побутового рівня мігрантів, гарантування умов реалізації їх законних прав на розвиток національних культур, вивчення їх рідної мови та її використання. На місцях компактного проживання мають бути створені умови для формування земельних, культурно-національних та ін. організацій, різних товариств та спілок. Зазначені заходи є принциповими щодо об'єктивності гостинності на державно-політичному рівні.

З міграцією тісно пов'язане посилення криміналітету, зокрема, зміцнення злочинних етнічних середовищ. Небажання гостей інтегруватися в локальну культуру, знати мову регіону, його культурні традиції часто призводить до побутових конфліктів. Суспільство переймається тими загрозливими наслідками, які можуть викликати зростання в Україні кількості мігрантів. Зокрема, найчастіше у нас відбуваються напади на гостей-іноземців, представників циганської та афроамериканської етнічної групи. За даними соціологів, міжнаціональна нетерпимість особливо проявляється в невеликих містах. Останню може спричинити навіть відмова мігрантів від певних побутових звичок, трудових вмінь, навичок та ін. Тому фахові етнополітологи й очільники міграційної політики мають проаналізувати структуру міграційних потоків, намагатися постійно вдосконалювати механізми їх регулювання щодо застосування принципу оптимального сполучення загальних та специфічних національно-релігійних потреб під час розподілу трудових ресурсів [15, с. 83]. Особливо посилилася боротьба світового співтовариства з незаконною міграцією на поч. ХХІ ст., яка спричинила такі негативні явища як тероризм, міжнародна організована злочинність, незаконне поширення наркотичних речовин та зброї в переліку основних загроз для національної та міжнародної безпеки.

Залучення України до глобальних та інтеграційних процесів, окрім нових успішних можливостей, сприяє й новим ризикам та загрозам. І це необхідно враховувати при формуванні національної стратегії інтегрування в світовий соціокультурний простір.

Українська індустрія гостинності має величезні збитки. Наслідки окупації та анексії Росією Криму негативно відобразилися на стані туристичної галузі в Україні. Маючи труднощі щодо отримання об'єктивної інформації про політичну ситуацію в нашій країні, іноземні та вітчизняні туристи не наважуються здійснювати подорожі до українських атракцій.

Сучасну соціально-економічну та соціокультурну ситуацію характеризують високий ступінь невизначеності, суперечливий характер, нестійкість, тобто в наявності основні ознаки кризового стану. Одночасно підвищену інноваційну активність фіксують у всіх аспектах соціального життя. Ця активність, обумовлена змінами соціальних домінант та інтенсивністю інформаційних

процесів, що дає шанс для виходу з кризи. Сьогодні інноваційні процеси є об'єктивною реальністю, істотними факторами ефективного розвитку індустрії гостинності.

Утім, варто зауважити, що в контексті глобалізації криза в індустрії гостинності охопила не тільки Україну, а й розвинені країни Заходу, зокрема, Австрію, Голландію, Німеччину, Швецію. Останні туристичні сезони в Німеччині свідчать про істотний спад у відвідуваності закладів гостинності.

Будучи орієнтованою на експорт, сфери гостинності й туризму вирізняються стабільністю порівняно з ін. сферами культури, проте нестабільність світового ринку може зумовити виникнення деяких кризових явищ: проблеми з економічною ситуацією; втрати фінансових ресурсів; несприятливі екологічні зміни; геополітичні, військові, міжнародні ризики та ін. У сучасному глобалізованому світі пошук шляхів розв'язання даного кола проблем має свої переваги й недоліки. Перевагами є: інтенсивна консолідація готелів у мережі при активній участі готельних мереж у маркетингу, продажах, підвищенні культури надання ефективних пропозицій клієнтам, швидкому обміні інформацією, координації процесів тощо. Негативним фактором є те, що визначення рівня якості надання гостинних послуг є завжди суб'єктивно обумовленим деякими чинниками, які часом неможливо проконтролювати, навіть застосовуючи найновітніші технічні засоби.

Наукова новизна. Під впливом глобалізаційних процесів постало питання толерантності чи нетерпимості у поводженні з гостем. Інститут гостинності опинився на роздоріжжі щодо визначення своєї головної ролі, яка дещо трансформувалася в сучасному суспільстві. Тому інститут гостинності тримає баланс між збереженням гарними взаєминами та невтручанням у чужу культуру.

Висновки. Отже, в сучасному глобалізованому світі прагнення досягти матеріального достатку й безпеки, гарних умов життя змушує велику кількість людей до легальної або нелегальної міграції як усередині конкретної країни, так і за її межами. Розвиток різноманітних соціумів в умовах глобалізації з усебічним урахуванням об'єктивних закономірностей розвитку природи й суспільства створює їм конкуренцію. У відповідності з принципами загальнолюдської моралі кожна людина зі статусом гостя має шанобливо ставитися до релігії, звичаїв, традицій, мови і культури країни-господаря. Водночас нелегальна міграція впливає на зміни в груповій ідентичності, виникнення соціально-культурної напруги, масові етнічні конфлікти, терористичні акти екстремістських рухів, криміналізацію суспільства та ін., що призводить до ситуації, в якій гостинність нелегалів в етнокультурному суспільстві неможлива, навіть члени такого суспільства замість гостя вбачають в емігранті чужинця, ворога. Таке відношення в європейських країнах свідчить про необхідність законодавчого формування правил цивілізаційних стосунків людей, які знаходяться на території їхнього спільного мешкання, в основі яких має бути національно-територіальний принцип гостинності.

Список використаних джерел

1. Аристотель. Сочинения. В 4. т. Т. 1. – Москва : Мысль, 1976. – 549 с.
2. Бокшанин А. Г. История международных отношений и дипломатии в Древнем мире / А. Г. Бокшанин. – Москва : Госполитиздат, 1948. – 89 с.
3. Бортник Н. П. Вплив глобалізації на формування міграційних потоків / Н. П. Бортник // Наук. вісн. міжнар. гуманітарного ун-ту. Юриспруденція. – 2013. – Вип. 6–1(1). – С. 142–144.
4. Будько М. Гостинність як морально-етичний і соціально-правовий інститут / М. Будько // Інституціональний вектор економічного розвитку Вип. 4 (1). – Режим доступу : http://inst-vector.com.ua/wp-content/uploads/2014/05/28_241-251.pdf. – Назва з екрану. – Дата звернення 23 02.2018.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
6. Геродот. История. В 9 т. Т. 2. / Пер. с греч. Ф. Г. Мищенко с его предисл. И указ. 2-е изд., испр., доб. – Москва : Кузнецов, 1888. – 639 с.
7. Гессен С. И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / С. И. Гессен. – Москва : Школа-Пресс, 1995. – 448 с.
8. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / В. В. Жайворонок. – Київ : Довіра, 2006. – 703 с.
9. Кручек О. А. Туризмологія : процес формування теорії туризму / О. А. Кручек // Наук. зап. Київ. ен-ту туризму, економіки і права. Серія : Філософські науки. – 2010. – Вип. 8.– С.139–166.
10. Леонова С. В. Дихотомія міграційних процесів у розвитку людського потенціалу України / С. В. Леонова // Вісн. нац. ун-ту «Львівська політехніка». – 2012. – № 735. – С. 118–126.
11. Малахов В. А. Апологія туризму : екзистенційно-етичний сенс туризму як різновиду подорожування / В. А. Малахов // Філософські нариси туризму. – Київ, 2005. – С. 123–135.
12. Новикова И. В. Глобализация, государство и рынок : ретроспектива и перспектива взаимодействия : монография / И. В. Новикова. – Минск : Ин-т гос. управления, 2009. – 218 с.
13. Пазенок В. Філософія туризму / В. Пазенок, В. К. Федорченко. – Київ : Кондор, 2004. – 268 с.
14. Панкадж Г. Мир 3.0 : глобальная интеграция без барьеров / Г. Панкадж. – Москва : Альпина Паблшер, 2013. – 415 с.
15. Поплавська А. В. Явище гостинності у контексті міграційних процесів / А. В. Поплавська // Питання культурології : зб. наук. пр. – Київ, 2015. – Вип. 31. – С. 79–85.
16. Примма В. В. Гостинність в контексті діалогу і партнерства цивілізацій в сучасному світі / В. В. Примма // Современное социально-гуманитарное знание в России и за рубежом Ч. 1. Кн. 2. : Философия и политология, теория государства и права, культурология и искусствоведение : Материалы второй заочной междунар. науч.-практ. конф. 25–28 февраля 2013, Пермь : Пермский нац. исследоват. ун-т., 2013. – С.66–69.

17. Туризм, гостеприимство, сервис : словарь-справочник/ Под ред. Л. А. Воронковой. – Москва : Аспект Пресс, 2002. – 367 с.
18. Устименко Л. М. Історія туризму / Устименко Л. М., Афанасьєв І. Ю. – Київ : Альтерпрес, 2005. – 320 с.
19. Яковец Ю. В. Глобализация и взаимодействие цивилизаций / Яковец Ю. В. – Москва : ЗАО Изд-во «Экономика», 2003. – 441 с.
20. Wallerstein I. The Modern World-System. Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century / I. Wallerstein. – New York, 1974. – pp. 18–80.

References

1. Aristotle, (1976). *Compositions*. In 4. Vols. vol. 1. Moscow: Mysl'.
2. Bokshchanin, A. (1948). *The history of international relations and diplomacy in the Ancient World*. Moscow: Gospolitizdat.
3. Bortnyk, N. (2013). 'The Impact of Globalization on the Formation of Migration Flows'. *Naukovyi visnyk mizhnarodnoho humanitarnoho unyversytetu. Yurysprudentsiia* [Scientific Herald of International Humanitarian University. Jurisprudence], issue 6–1(1), pp.142–144.
4. Budko, M. (2011). 'Hospitality as a moral-ethical and socio-legal institute'. *Instytutsionalnyi vektor ekonomichnoho rozvytku* [Institutional vector of economic development], [online], Available at:< http://inst-vector.com.ua/wp-content/uploads/2014/05/28_241-251.pdf>. [Accessed 23 February 2018].
5. Busel, V. ed. (2005). *Great explanatory dictionary of the modern Ukrainian language*. Kyiv; Irpin: VTF «Perun».
6. Herodotus. (1888). *History*. In 9 vols. T. Vol.2. Translated from Greek by F. G. Mishchenko. Moscow: Kuznetsov.
7. Gessen, S. (1995). *Fundamentals of Pedagogy. Introduction to Applied Philosophy*. Moscow: Shkola-Press.
8. Zhaivoronok, V. (2006). *Signs of Ukrainian ethnoculture: a dictionary-directory*. Kyiv : Dovira.
9. Kruchek, O. (2010). 'Turismology: the process of forming the theory of tourism'. *Naukovi zapysky Kyivskoho unyversytetu turyzmu, ekonomiky i prava. Serii: Filosofski nauky* [Scientific notes of Kyiv University of Tourism, Economics and Law. Series: Philosophical Sciences], issue 8, pp. 139–166.
10. Leonova, S. (2012). 'Dichotomy of Migration Processes in the Development of Human Potential of Ukraine'. *Visnyk Natsionalnoho unyversytetu «Lvivska politekhnik»* [Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic"], no. 735, pp. 118–126.
11. Malakhov, V. (2005). 'The apology of tourism: existential and ethical sense of tourism as a kind of travel'. *Filosofski narysy turyzmu* [Philosophical Essays on Tourism], pp. 123–135.
12. Novikova, I. (2009). *Globalization, state and market : retrospective and perspective of interaction*. Minsk : Institut gosudarstvennogo upravleniya.
13. Pazenok, V., Fedorchenko, V. (2004). *Philosophical Essays on Tourism*. Kyiv: Kondor.

14. Pankadzh, G. (2013). *World 3.0: Global Integration without Barriers*. Moscow: Al'pina Pablisher.
15. Poplavska, A. (2015). 'A phenomenon of hospitality in the context of migration processes'. *Pytannia kulturolohii [Issues in Cultural Studies]*, issue 31, pp. 79–85.
16. Prymma, V. (2013). Hospitality in the context of the dialogue and partnership of civilizations in the modern world. *Sovremennoe sotsia'no-gumanitarnoe znanie v Rossii i za rubezhom Ch. 1. Kn. 2. : Filosofiya i politologiya, teoriya gosudarstva i prava, ku'turologiya i iskusstvovedenie: Materialy vtoroy zaochnoy mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii 25–28 fevralya 2013. [Modern social-humanitarian knowledge in Russia and foreign countries. Ch. 1 b. 2: Philosophy and politology, the theory of state and law, culturology and art criticism: Materials of the 2nd virtual international scientific and practical conference, 25-28 February, 2013]* Perm': Permskiy natsiona'nyy issledovate'skiy universitet
17. Voronkova, L. ed. (2002). *Tourism, hospitality, service: dictionary-directory*. Moscow: Aspekt Press.
18. Ustymenko, L. Afanasiev, I. (2005). *History of tourism*. Kyiv: Alterpres.
19. Yakovets, Iu. (2003). *Globalization and the interaction of civilizations*. Moscow: ZAO Izd-vo «Ekonomika».
20. Wallerstein I. (1974). *The Modern World-System. Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. New York, pp. 18–80.